

ERDŐKEZELÉS A SZATMÁR-BEREGI SÍKON, FOLYAMATOS ERDŐBORÍTÁS, KEZDETEK

Tóth János

Nyírerdő Zrt. 4400 nyíregyháza Kótaji u. 29; Janos.Toth@nyirerdo.hu

2009. évi XXXVII. törvény az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról

A törvény alapelvei

*2. § (1) A fenntartható erdőgazdálkodás során, a fenntartható használat követelményeinek megfelelően az erdei haszonvételek gyakorlása során **törekedni kell** az olyan **módszerek** alkalmazására, amelyek **biztosítják**, hogy az erdő megőrizze biológiai sokféleségét, természetességét vagy természetszerűségét, termőképességét, felújuló képességét, életképességét, továbbá megfeleljen a **társadalmi igényekkel** összhangban levő védelmi, közjóléti és gazdasági követelményeknek, betöltse természet- és környezetvédelmi, közjóléti (egészségügyi-szociális, turisztikai, valamint oktatási és kutatási) célokat szolgáló szerepét és az erdővagyonnal való gazdálkodás lehetőségei a **jövő nemzedékei** számára is fennmaradjanak.*

(2) A fenntartható erdőgazdálkodás során a legfontosabb közérdekű feladat az erdők változatosságának megőrzése, az erdők fenntartása, felújítása és a védelmi, valamint közjóléti szolgáltatások biztosítása, melyek elvégzését az állam megfelelő eszközökkel biztosítja.

Napjaink társadalmának erdővel kapcsolatos nézetei egyre szélesebb körben látnak napvilágot. A társadalom elvárásainak középpontjában az erdő a környezetvédelemben, valamint a természetvédelemben betöltött szerepe áll. A kutatók, szakértők álláspontjuk kialakításánál gazdasági szempontokat is próbálnak figyelembe venni. A kérdések közül csak néhányat kiragadva: Szabadidőpark, faültetvény vagy őserdő kell-e a jövő társadalmának? Szükség van-e okszerű erdőgazdálkodásra, ezen belül erdészre? A kérdésekre adott válaszok rendkívül szélsőséges véleményeket tükröznek. A társadalom nagyobb rétege nem veszi figyelembe, hogy az ember a puszta jelenlétével, tevékenységével közvetve illetve közvetlenül befolyásolja az életközösségek túlélési esélyeit.

A gyakorlati erdész mindennapjai során a vélemények keresztüzében áll. Erdész szakmánk több száz éves ismeretanyaga sem elég a laikusok biztonságával megfogalmazott vélemények magyarázására, kívánságok teljesítésére. Számos hibás megjegyzést, mint például rablógazdálkodás, erdőirtás, ész nélküli letarolás, vissza kell utasítani, helyette a figyelmet a szakkifejezések egységes értelmezésére, a közös gondolkodásra kell

fordítani. Napjainkra egyértelművé vált, hogy a jövő útja csak a természetközeli erdőgazdálkodás lehet, amelyben a biológusok, az ökológusok közös, az erdőért aggódó nézete éppúgy szerepel, mint erdszeink jól megfontolt biológiai – ökonómiai ismeretei.

A Fehérgyarmati Erdészet a Szatmár–Beregi-síkság állami erdeit kezeli, mintegy 5420 hektáron. Nehezíti az erdészet napi szervezőmunkáját, hogy a kezelésünkben lévő erdőtömbök nagy területen, szétszórtan helyezkednek el. 30 község határában gazdálkodunk, Csengersimától egészen Lónyáig, ahol az 50 hektáros erdőtömbtől a 950 hektárosig szinte minden előfordul. A legjellemzőbb fafaj az őshonos kocsányos tölgy, valamint az egyéb kísérő fafajok, mint a magyar kőris, a gyertyán, a juharok, amelyek együttesen 90%-át foglalják el a vagyionkezelésünkben lévő területnek.

A Szatmár–Beregi-sík jellegzetes erdőtársulásai, értékes erdei (tölgy-kőris-szil ligeterdők, gyertyános-kocsányos tölgyesek) mellett fűz- és égerlápokat is találunk. Ezek a fás társulások a fátlan növénytársulásokkal együtt egy erdőtömbön belül is mozaikosan, illetve szalagszerűen követve váltják egymást, változatos élőhelyi feltételeket teremtve a növény- illetve állatritkaságoknak. Erdőgazdálkodási szempontból legfontosabbak a kemény lombbal elegyes kocsányos tölgyesek, melyek értékes faanyagáról éppúgy nem mondhatunk le, mint a bennük élő valamennyi élőlényről.

Ezen természeti értékek védelme gazdálkodásunk mindennapjai során figyelmünk középpontjában áll. Olyan, a bevezetőben is megfogalmazott céloknak megfelelő erdőgazdálkodást igyekszünk megvalósítani, amelynek fő jellemzője, hogy a természetes folyamatokra épül, a természet- és környezetvédelmet szem előtt tartó olyan beavatkozásokból áll, amelyek az erdész szakmai követelményeknek is megfelelnek.

Szatmár–Bereg ökológiai adottságait tekintve bátran kijelenthetjük, hogy a természetközeli erdőgazdálkodás feltételei adottak, miszerint:

- hazánk folyóvizekben egyik leggazdagabb és egyben legváltozatosabb tája;
- talajviszonyaira legjellemzőbbek a folyók általi hordalékon kialakult öntéstalajok;
- a táj átmenetet képez az Alföld és a Kárpátok előhegyei között;
- az Alföld leghűvösebb és legcsapadékosabb területe;
- a nedves, hűvös erdőkben a környező hegyekből leereszkedő montán növényfajokkal és jégkorszaki reliktumokkal találkozhatunk.

A kedvező termőhelyi viszonyok, mint alapfeltétel mellett meg kell még említeni az állami vagyionkezelést, a jól képzett szakmai háttérrel, amelynek szándéka a térség természetközeli erdőgazdálkodásának kiszélesítésében vitathatatlan. Erre bizonyíték, hogy számos erdőtömbünkben már az újabb szemléletű erdőkezelés első lépései megtörténtek.

Az említett ökológiai adottságoknak köszönhetően egykor hatalmas erdőségek uralták ezt a vidéket. Az erdőrengeteg a XVII-XIX. században

kezdett intenzíven foglalkozni, amelynek okai között elsősorban az értékes faanyag iránti keresletet, a Tisza szabályozását, a legeltetést, a földművelést, a népesség szaporodását éppúgy lehet említeni, mint az erdőfelújítással való nem törődést. Napjainkra ez megváltozott, hiszen erdőtörvényben foglalt kötelezettségünk fenntartható, tartamos erdőgazdálkodást folytatni, erdeinket felújítani.

A gyakorlati erdész számára fő cél csakis a változatos élőhelyi feltételek biztosítása lehet, amelynek eredményeként a természeti értékek túlélési esélyei javulnak. A célhoz vezető erdőgazdálkodási módszerek kiválasztásánál figyelniük kell a klasszikus erdészeti, szakmai elvárásokra, amelyek jórészt megegyeznek a természetvédelem kívánalmaival. Ezek szerint termőhelyálló, őshonos fafajú, elegyes, változatos korosztályú erdők létrehozása a cél, mindezt folyamatos erdőborítás mellett kell elérniük. A természetvédelemnek sem lehet célja az erdőgazdálkodás teljes mellőzése: „...a természetes erdő konzerválása, rezervátumként való megőrzése helyett, azoknak a természetes folyamatoknak a minél teljesebb megőrzésére kell törekedni, melyek lehetővé tették e bonyolult életközösségek kialakulását. Azaz nem törekedhetünk az erdő aktuális állapotának változtatás nélküli megőrzésére, hanem a természetes folyamatok érvényesülésének feltételeit kell megteremtünk.” (Forrás: A természetvédelem erdészeti szakmai koncepciója és távlati fejlesztési feladatai c. tanulmány, Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, 2003, 55 o.)

Az említett célok elérésére tett törekvés évtizedek óta ismert, de különböző mértékben megvalósított cél. A Fehérgyarmati Erdészeti régi - Magyarország első nemzeti parkja, a Hortobágyi Nemzeti Park megalakulása előtti időkből származó - üzemterveiben (1960-as évek) már szerepelnek konkrét természetvédelmi elvárások, miszerint előfordultak fakitermelési korlátozások, száraz fát is csak engedéllyel termelhetek ki, valamint tiltott volt az erdei legeltetés. Az időpont azért is fontos, mert hazánkban az intézményes természetvédelem kezdetét a Hortobágyi Nemzeti Park megalakulása (1972) jelentette.

A természet érvényesülését ill. folyamatainak elősegítése első lépéseként a tuskózás elhagyása volt. Több mint harminc éve kerüljük a talaj teljes bolygatásával járó talajelőkészítést. Majd az állományok véghasználat előtti alávetésével (1985-1990) próbáltuk elősegíteni az erdőtesten ütött seb minél gyorsabb beforradását.

Az állomány viszonyokra jellemző, történelmi okokra visszavezethetően (Trianon), hogy 3-4 tömbben, közel ezer hektár, majdnem egykorú (85-95 éves), valamint az 1990-es évek elején, egy tömbben telepített, 360 ha kocsányos tölgy állomány található. Az erdőtelepítésben lévő egykorúság ill. nem kellő elegyeség is közrejátszott abban, hogy néhány év múlva már látható erdővédelmi problémák álltak elő, 2005 körül Lymantria (gyapjas lepke) ebben az évben pedig Malacosoma (gyűrűs lepke) károsítás lépett fel.

A XXI. század első éveiben az erdészet a védettségek okán, sőt saját minőségbiztosítási rendszerein keresztül is (ISO, FSC – VH-i területek nagyságának behatárolása,), ezek egymáshoz képest lévő elhelyezkedése miatt is, egyre nehezebben tudta a hozam szabályozásban lefektetett és elvárt famennyiséget gazdasági rendszerébe integrálni, azaz eredményes üzemi tevékenységét teljesíteni.

A 2000. év bőséges makktermése azt mutatta, hogy néhány kevésbé zárt foltban az ősszel lehullott makkból még két évig láttunk csemetéket, majd ezek eltűntek az állomány alól.

Ekkorra a járható út keresése kapcsán már megszületett az elhatározás, olyan módszerhez kell nyúlni, ami mind a természetvédelem, mind a társadalom, mind az erdővédelem és természetesen a gazdasági elvárásoknak is megfelelő erdőkezelést biztosít.

Alföldi körülményeink között is, de a mi klimatikus és termőhelyi viszonyaink közt az addigi tapasztalataink azt mutatták, hogy vállalható lesz az első pásztákat, köröket, lékeket kialakítani.

Az első lépcső 2003. után, több helyen, már nemcsak véghasználati, hanem TKGY, NFGY korú állományokban is hoztunk létre ilyen megfigyelésre szánt lékeket.

Véleményünk az, hogy nem az elnevezés számít, nem a korábban leírt kezelési útmutatókban leírtak maradéktalan végrehajtásával, lehet eredményeket elérni, hanem az adott körülmények között, adott állomány, klimatikus, termőhelyi adottságai, tömlelti tapasztalatai alakítják ki az átalakítás módszereit. Fontos a cél elérése, azaz úgy kezelni, gondozni az erdőállományokat, hogy miközben megtartjuk a folyamatos erdőborítást, eközben az egyszintű állományok vertikális felbontása létrejöjjön, a felnövekvő újulatok őshonos fafajúak, változatos korosztályúak legyenek.

A folyamatos erdőborításban nem csinálunk nagy területű tarvágásokat, utánozzuk az erdő természetes folyamatait. Kisebb mesterséges lékeket alakítunk ki, tulajdonképpen utánozva azt, amikor például egy erdőben 2-3 fa kidől, és a már lehullott magokból, sarjából indul új életnek az erdő.

Nemcsak a védett, de a „szimpla” fatermesztési rendeltetésű állományok felújításait is ilyen jellegű, pl. Pro Silva szemléletű erdőkezeléssel kívánjuk elérni. Az egyébként véghasználatra üzemtervezett állományokban sem végezzük el a tarvágást, hanem olyan 0,1 – 0,15 ha-os éket alakítunk ki, ahol már megjelent némi újulat. Ez a módszer a térségben újszerű, eltér a korábbi évek gyakorlatától, és alkalmazkodik a természetvédelem mindennapi elvárásaihoz is.

A lényege ennek a módszernek, hogy az anyaállományt kis területen, több éven keresztül bontjuk meg. Ezekben a kis lékekben, foltokban kezdődik az erdő megújulása, az anyaállományról lehulló makkokból, vagy

szükség esetén a mesterséges makk bevitelből. Az így létrejött erdőnek megfelelő vertikális tagozódással kell rendelkeznie, az őshonos fa- és cserjefajoknak a nekik megfelelő szintben kell elhelyezkedniük. A felújítás idejének elnyújtásával pedig változatos korosztályú erdőket hozhatunk létre. Fakitermeléseink során nagy figyelmet fordítunk a visszamaradó állomány tősűrűléseinek elkerülésére, a talaj, illetve az újulat védelmére. A fakitermelések jórészt tenyészidőszakon kívül történnek. Erdőfelújításaink mesterséges kiegészítésére kizárólag helyi szaporítóanyagot használunk fel. Erdősítéseink ápolása során az elegy fafajok védelmének érdekében ha az szükséges az adventív fafajok kézi eszközökkel történő visszaszorítását végezzük. Nevelővágásaink alkalmával pedig a holtfa visszahagyását kiemelt feladatként kezeljük.

A megkezdett felújítási kísérletek üzemszerűvé tétele jelentené a természetközeli erdőgazdálkodás térségi elterjesztését. Egyre több erdőgazdálkodó és természetvédő közös erdőgazdálkodással kapcsolatos nézeteit a Pro Silva elvek szerinti erdőgazdálkodás útján valósíthatja meg. A problémát ugyanakkor pont az jelenti, hogy az alföldi keményfás ligeterdőkben az ilyen irányú ismeretek nagyon szegényesek, gyakorlatilag egy-két kivételtől eltekintve nincsenek. Úttörőmunkát végezve ránk hárul a feladat, hogy a már megkezdett kísérletek további finomítását elvégezzük.

A Fehérgyarmati Erdészet gazdálkodása során a természetközeli és a tulajdonostól elvárt profitorientált erdőgazdálkodás követelményeinek együttesen igyekeznek megfelelni. Eddigi szakmai munkánkat minősíti, hogy az általunk kezelt erdők mindegyike természetvédelmi szempontból is igen értékes:

- gazdálkodásunk során természeti értékeink nem sérültek, tudatos erdőgazdálkodásunkkal védett növények, állatfajok állományának fennmaradását nem veszélyeztettük;
- 250 ha erdőrezervátum került kijelölésre;
- erdeink, rétjeink élőhelyet jelentenek számos növény- és állat különlegességnek;
- az erdészet szinte teljes területe Natura 2000-es védettségű.

Meggyőződésünk, hogy a régmúltban alkalmazott helyi erdőgazdálkodási eljárások továbbfejlesztésével, a jelenlegi elvárásoknak megfelelő kiteljesítésével és tudatos jövőbeni alkalmazásával tarthatjuk meg térségi erdeink természeti értékeit, gazdasági potenciálját.